

Zgodba o Groharju še zadnjič

Pred nekaj leti sem v Loških razgledih (LR 55 in 56) pisal o eni manj znanih oljnih slik Ivana Groharja, Postojnski jami. Kar sem kot amaterski radovednež lahko odkril iz dosegljivih podatkov, informacij in dokumentov, sem opisal v omenjenih člankih; več takrat ni bilo mogoče.

Kljub temu me je dalj časa preganjala radovednost, kako je umetnik – rojak takrat prišel do podzemnih motivov kraške lepote. Ob popolni informacijski suši o podlagah za sliko mi je prišla na misel vrsta bolj ali manj tehtnih vprašanj. Kako je Groharju uspelo ujeti na ogromno platno (naj bralca spomnim, da slika meri 217 cm x 157 cm) skrivnosti naše najbolj znane podzemne jame? Kako je Grohar uspel – ob takratnih okoliščinah in tehničnih možnostih – spraviti v podzemlje neverjetno veliko platno? Kako je slikar uspel osvetliti kot noč črno podzemlje in v njem naslikati eno od vedut Postojnske jame? Kakšna tehnična sredstva je dejansko imel na voljo?

Vprašanj veliko, odgovorov malo! Prva ugibanja o možnostih takega dela in morebitnih okoliščinah zanj so se mi porodila ob ogledu z Groharjem nepovezane razstave na Ljubljanskem gradu. Leta 2009 je Muzej novejšje zgodovine Slovenije skupaj z Notranjskim muzejem iz Postojne pripravil razstavo fotografij češkega fotografa Rudolfa Brunerja Dvořaka. Ljubljanski muzej je namreč odkupil njegovo celotno fotografsko zapuščino in del nje tudi pokazal slovenski javnosti. Zaradi 100-letnice »prvih fotografij Postojnske jame« so razstavili



Posnetek 1 iz Postojnske jame.

(foto: August Berthold, okoli leta 1905)



Posnetek 2 iz Postojnske jame.
(foto: August Berthold, okoli leta 1905)



Posnetek 3 iz Postojnske jame.
(foto: August Berthold, okoli leta 1905)

ta del zapuščine. Ogled razstave je dal vsaj en soliden odgovor mojim razmišljanjem o Groharju in njegovemu delu. Grohar je moral pri slikanju »veleslike« poklicati na pomoč fotografijo! Istočasno pa mi je postalo jasno, da priznani češki dvorni fotograf ni mogel biti prvi, ki je jamo fotografiral. Če je Grohar uporabil fotografije kot podlago za delo in potrditev spomina na podzemne lepote pred začetkom slikanja, kdo mu je fotografije preskrbel? Dodaten argument za razmišljanja v pravi smeri je bila javna polemika strokovnjakov, ki so ob mnogih prireditvah v Groharjevem letu izpostavili vprašanje, ali je Grohar Sejalca naslikal po spomenu, modelu ali fotografiji.

Kot da bi bilo to pomembno! Če pa je Grohar pri svojem delu uporabljal takrat sodobnejša sredstva, potem je še kako verjetno, da je Postojnsko jamo naslikal s pomočjo fotografij. Kako je prišel do njih? Spet eno od vprašanj, na katero je bilo treba najti zadovoljiv odgovor. Iz starejšega brskanja po zgodbi mi je ostalo v spominu nekaj pomembnih dejstev:

- Grohar je prijateljeval s takrat znanim in uglednim fotografom Augustom Bertholdom, ki se je – ob bivanju v Puštalskem gradu – seznanil s slovenskimi impresionisti.

- V strokovnih krogih se je nedavno govorilo o Groharju, Bertholdu in Sejalcu, ki naj bi nastal na podlagi Bertholdovega posnetka.

- Arhitekt Matej Vozlič – uradni skrbnik Bertholdove zapuščine – mi je že ob prvem pisanju poslal pet črnobelih Bertholdovih fotografij Postojnske jame in mi dovolil njihovo uporabo pri pisanju o Groharjevem delu.

Naj pridobljene posnetke kraškega podzemlja najprej predstavim:

Nestrokovnjaku se ponujajo nekateri možni zaključki, ki pa žal – ob mojih skopih podatkih – ne predstavljajo preverjenih ali potrjenih dejstev, ampak so lahko le podlaga za razmišljanja o možnih rešitvah.

Upam si trditi, da so nekateri zaključki realni in (morda) edino možni. Ne lastim si pravilnosti odgovorov na odprta vprašanja, upam pa, da bo stroka ta dejstva še raziskala. Torej k možnim sklepom:

- Grohar slike ni mogel narediti »v naravi«. Platna te velikosti ne bi mogel spraviti v jamo, v njej pa tudi ne bi mogel, ves za slikanje potreben čas, ustvariti dovolj svetlobe, da bi slika dobila pravo vsebino.
- Verjamem, da je Grohar ob naročilu slik za londonsko razstavo obiskal Postojnsko jamo. Ustvaril si je vtis, po mojem je marsikaj skiciral, slikati pa je moral v ateljeju.
- Ob izkušnji s Sejalcem in ob prijateljskih stikih z Augustom Bertholdom je najverjetneje naletel na Bertholdove posnetke Postojnske jame, morda je prijatelja fotografa celo prepričal, da mu je s posnetki notranjosti jame pomagal pridobiti podlage za oljno sliko. Berthold je Groharju očitno ustregel, saj so njegovi posnetki del zapuščine. Še vedno pa nismo odkrili dokumentov, ki bi razložili, kako je lahko ustvaril pogoje za fotografije. Dejstvo pa je, da jih je napravil.
- Če je Grohar hotel pri delu uporabiti posnetke, jih je Berthold moral posneti najkasneje leta 1905. Fotograf Dvořak je jamo poslikal 1909, torej vsaj štiri leta kasneje.

Ob vsem zapisanem sem prepričan, da je Postojnska jama nastala v prijateljskem sodelovanju dveh umetnikov – slikarja Ivana Groharja in fotografa Augusta Bertholda. S to ugotovitvijo končujem zgodbo o Ivanu Groharju in njegovi orjaški sliki. Morda pa bo v prihodnosti spet priložnost, da se o njem in njegovem delu oglašim – še vedno kot ljubiteljski radovednež.

VIRI IN LITERATURA:

Fotografije Augusta Bertholda iz zasebne zbirke Mateja Vozliča.

Čuk, Alenka; Uršič, Irena: *Fotografije večne teme*. Ljubljana : Muzej novejšje zgodovine Slovenije; Postojna : Notranjski muzej : Turizem Kras, 2009.

Vraničar, Marko: Ivan Grohar v Londonu. V: *Loški razgledi* 56, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2009, str. 301–310.

Vraničar, Marko: Zgodba o »izgubljeni« sliki. V: *Loški razgledi* 55, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2008, str. 361–367.